

Mauri Panhelainen

KLASSIKKOAMMATTI

Kirjoissa kerrotaan, että 1930-luvulla helsinkiläinen oppikoulun lehtori pystyi pitämään kotiapulaista ja kustantamaan perheensä kolmen kuukauden kesälomalle pitsihuvilalle. Kaikki tämä myös kuului tuon aikaisen opettajaperheen elämäntyyliin. Maaseudun kansankynttilät puolestaan olivat vielä sotien jälkeen kyläyhteisönsä keskushenkilöitä, jotka organisoivat ja johtivat monenlaista hengenelämää paikkakunnillaan. Kun 1950-luvulla suuret ikäluokat rynnistivät kansakouluihin, koulujen ja opettajien määrä moninkertaistui, opettajan ammatti arkipäiväistyi ja sosiaalinen asema alkoi rapautua. Ammatillisen koulutuksen laajentuessa rekrytoitiin lisää myös ammatillisia opettajia, joista ei koskaan tullut arvostushierarkioiden eliittiväkeä.

Seuraavalla vuosikymmenellä lisääntyivät oppikoulut ja ylioppilaat, joille tarvittiin jatkokoulutuspaikkoja ja opettajia lisää yliopistoihin. Sen jälkeen 1970-luvulla alkoi Suomessa poikkeuksellisen voimakas ja pitkä koulutuksen rakenneuudistusten kausi, joka on vuosikymmeniä pitänyt opettajan aseman ja opettajuuden sisällön jatkuvassa muutoksen tilassa. Kaikissa reformeissa opettajat ja heidän edusmiehensä esiintyvät yleensä aluksi jarrumiehinä, sitten hyötyjinä (kun työnantaja osti uudistuksen paranevilla palkkaeduilla) ja lopuksi hyväksyjinä (ainakin osa opettajakunnasta) - ennen kuin oli aika ryhtyä jälleen vastustamaan ja jarruttamaan seuraavaa muutosta.

Reformit ovat seuranneet toinen toistaan vauhdilla, jossa on kenen tahansa ollut vaikea pysyä mukana. Edellä esitetyssä karrikoidussa mallissa ei opettajien asenteet ole aina ehtineet edetä hyväksymisvaiheeseen, kun jo seuraava uudistus käynnistyi. Reformien kyseenalaistaminen on sinänsä hyvästä, jos se tehdään argumentoidusti.

Merenkulkijaa on sanottu maailman toiseksi vanhimmaksi ammatiksi; merimiehet olivatkin iso osa vanhimman ammatin harjoittajien asiakaskuntaa. Olisiko opettaja näin ollen maanviljelijän rinnalla ihmiskunnan kolmanneksi tai neljänneksi vanhin ammatti? Oli niin tai näin, opettaja on joka tapauksessa klassikkoammatti - siitä huolimatta, että opettajan yhteiskunnallista asemaa on muuteltu ja ravisteltu vuosikymmenien ja -satojen mittaan. Aina on kuitenkin tarvittu tiedon siirtämistä sukupolvelta toiselle, uuden oppimista entisen tiedon pohjalta. Opettajia on ollut olemassa jo ennen organisoitua koululaitosta ja heitä tarvitaan jossakin roolissa aina, vaikka oppiminen siirtyisikin yhä enemmän tietoverkkoihin ja työpaikoille.

Opettajuuden historia on tarina ammattikunnan laajentumisesta, monipuolistumisesta ja eriytymisestä, kehityksestä jonka loppua ei näy. Media ja julkinen keskustelu ei ole pysynyt kehityksen mukana. Uutisoinnin pääosassa ovat edelleen ja lähes aina peruskoulun opettajat, ansiotasoa koskevissa uutisissa erityisesti pienipalkkaisimmat luokanopettajat. Opettajankoulutus on mediassa aina yleiskoulun opettajankoulutusta, eikä kukaan tunnu tietävän, mistä tuhannet ja taas tuhannet opettajat putkahtavat eri alojen ammatillisiin oppilaitoksiin ja ammattikorkeakouluihin. Yliopistot ja aikuiskoulutuslaitoksetkin ovat täynnä pedagogeja, joiden alkuperä jää monelta hämärään.

Eniten koulutuspolitiikan tarkkailijaa hämmästyttää, että teollisuutta edustava suuri työnantajajärjestö on koulutuspoliittisissa kannanotoissaan hyvin huolissaan peruskoulusta ja sen opettajista, mutta ei juurikaan ammatillisesta opettajankoulutuksesta tai ammattiopetuksen pedagogisesta tasosta. Ikuinen kysymys siitä, onko opettajan oltava ensisijaisesti pedagogi vai opetettavan aineen eli substanssin asiantuntija, kuitataan toistuvilla fraaseilla: opetustyön on oltava opiskelijalähtöistä ja opettajien on seurattava työ- ja elinkeinoelämän kehitystä.

Viimeisen vuosikymmenen tärkeitä kehityspiirteitä on ollut ammatillisen koulutuksen (ml. ammattikorkeakoulut) ja työelämän lisääntynyt yhteistyö,

mutta - omituista kyllä - se on vaikuttanut yllättävän vähän opettajien ammatilliseen perus- ja täydennyskoulutukseen. Nyt kun opetusministeriön työryhmä esittää opettajille laajennettua oikeutta täydennyskoulutukseen, haaste kasvaa geometrisessa sarjassa.

Ammattikorkeakouluissa se ja muut vaatimukset merkitsevät sitä, että opettajan monipuolistunutta työnkuvaa tulee vahvistaa myös jatko- ja täydennyskoulutuksen kautta. Ennen kaikkea se on haaste ammattikorkeakouluille itselleen. Kysyä sopii, ymmärtävätkö ja osaavatko viiden ammattikorkeakoulun osana toimivat ammatilliset opettajakorkeakoulut suunnitella uudenlaisia korkeatasoisia täydennyskoulutusohjelmia, joiden avulla ammattikorkeakouluopettajan rooli työelämän kehittäjänä vahvistuu. Vai kaappaavatko muut tahot tämän välttämättömän tehtävän? Työelämällä on joka tapauksessa hyvä olla kasvava osa ja asema opettajien täydennyskoulutuksen osaamisverkossa.

Ammattikorkeakoulujen johdolta ja henkilöstöpolitiikalta odotetaan entistä määrätietoisempaa tukea opettajien osaamiselle ja sen kehittämiseksi. Haaste voi olla vieläkin suurempi vastakkaisessa suunnassa: löytyykö koko opettajapopulaatiosta aitoa halukkuutta itsensä kehittämiseen? Jatkuvat rakennemuutokset ja monesti vuorenkorkuisilta tuntuneet haasteet ovat ymmärrettävästi syöneet opettajien työ- ja kehittymismotivaatiota. Opiskelijajoukon heterogeenistuminen tuntuu vaikeuttavan opetustyötä. Eivätkä menneet ja tulevat muutostekijät tietenkään tähän lopu.

”Kutimet mukaan koulutustilaisuuteen”- syndrooma ei ole ollut vain kyynikkojen viljelemää huumoria, vaan oire motivaatiokuilusta, joka halkaisee ja pilkkoo opettajayhteisöjä. Innostuminen, vastuunotto ja luovuus kasautuvat yleensä joukolle avainhenkilöitä, joiden työtaakka kasvaa kohtuuttomaksi. Heidän aktiivisuutensa antaa joillekin toisille opettajille mahdollisuuden pysytellä tiukasti entisellä mukavuusalueellaan, passiivisena tai vastahankaisena uusien haasteiden edessä. Opettajakuntaa pirstovia haasteita on muitakin. Vieraskieliseen opetukseen lähtevät jotkut mukaan mielellään,

toiset näkevät siitä painajaisunia. Työelämälähtöinen tutkimus- ja kehitystyö tarjoaa joillekin AMK-opettajille uuden innostavan toimintakentän, jonka verkostoissa voi erinomaisella tavalla pitää yllä ja kehittää omaa ammattitaitoaan. Toiset mieltävät sen haitaksi opettajan perustyölle, opetustyön perinteisen ytimen vastakohtaksi. Kaikesta tästä seuraa, että työyhteisön tasapaino horjuu ja yhteisyys natisee liitoksissaan.

Ajankohtainen keskustelu ja kirjoittelu opettajuudesta on enemmän kuin paikallaan. Opettajan ammatti ei voi jäädä entiselleen. Perustelu voidaan hakea vaikkapa Ovidiukselta, kahden tuhannen vuoden takaa: *Omnia mutantur, nos et mutamur in illis*. **Kaikki muuttuu, ja me muutumme sen mukana.**